

4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997р. №280/97-ВР (з наст. змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24. – Ст.170.

5. Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 року №595-VIII (з наст. змін. та доп.) // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – №37–38. – Ст.366.

Мадяр С. С. ¹

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ ОБ'ЄДНАНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ В АВСТРАЛІЇ

Ключовим питанням конституційної реформи не лише в Україні, а й у переважній більшості зарубіжних країн залишається пошук оптимальної моделі правового статусу глави держави. Це й не дивно, оскільки глава держави за будь-якої конфігурації державного апарату є верхівкою «владної піраміди», від розташування якої (насамперед у системі взаємовідносин з іншими вищими органами державної влади – парламентом та урядом) залежить як внутрішній механізм розробки та здійснення державної влади, так і його ефективність у конкретно-історичних умовах [1, с. 24]. Саме він є провідною характеристикою будь-якої форми правління, тим ключем, який відкриває двері до розуміння справжньої інституційно-функціональної організації державної влади, реальні важелі й механізми її формування та здійснення [3, с. 24].

На думку вітчизняної вченої С. Г. Серьогіної, термін «глава держави» не дає можливості з належним ступенем точності охарактеризувати сутність, функції та компетенцію цього органу, оскільки на відміну, наприклад, від парламенту (який в усіх країнах світу є вищим представницьким і законодавчим органом) глава держави виконує різні функції і наділений різним правовим статусом. Статус глави держави у кожній із країн визначається обраною формою правління та усталеними політико-правовими традиціями [2, с. 54].

---

¹ Студент 6 курсу військово-юридичного факультету Національного юридичного Університету імені Ярослава Мудрого

Глава держави – це конституційний орган і одночасно вища посадова особа держави, що представляє державу зовні й усередині країни, символ державності народу. У різних країнах глава держави відповідно до конституції розглядається або як невід’ємна складова частина парламенту, тобто законодавчої влади, оскільки без його підпису закон недійсний (монарх у Великобританії, президент в Індії), або як глава виконавчої влади й одночасно глава держави (Єгипет, США), або як особа, яка є тільки главою держави і не входить в будь-яку гілку влади (Німеччина, Італія).

На сьогодні у наукових колах продовжується дискусія щодо статусу глави держави у Об’єднаному Королівстві Великої Британії й Північної Ірландії та Австралії. Австралія за Вестмінстерським статутом 1931 року є «домініоном» Великої Британії, хоча в 1999 році відбувся референдум щодо зміни форми правління з монархії на республіку. При цьому за зміну форми правління висловилося 45% громадян (при необхідній підтримці більше 50%), а за зміну Конституції Австралії – 39%.

Приймаючи до уваги, що до початку референдуму, був проведений конституційний конвент, на якому більшість депутатів проголосувала за республіканську форму правління, можна зробити висновок, що збереження монархічної форми правління стало виключно наслідком народного волевиявлення. На таке рішення безумовно вплинуло не тільки спільне історичне минуле, економічні зв’язки, а й конституційна угода країн, що входять до Співдружності Націй.

Об’єднане Королівство Великої Британії і Північної Ірландії за формою правління є парламентарною монархією, що пройшла тривалий період свого формування. Політична влада тут фактично здійснюється Парламентом, Прем’єр-міністром і Кабінетом. Особливості британської конституції обумовлюють, з одного боку, формальне визнання монарха сувереном і номінальне наділення його широкими повноваженнями з управління державою, але, з іншого, боку, обмежують ці повноваження статутами, прецедентами і конституційними угодами.

Королева Єлизавета II (на троні з 6 лютого 1952 р.) є 40-м британським монархом з часів Вільяма Завойовника (1066 р.) і належить до Віндзорської династії. Королева вважається верховним носієм виконавчої влади, главою судової системи, верховним головнокомандувачем збройних сил, світським главою англійської церкви. Якщо монарх у Великобританії є главою держави, то Прем’єр-міністр, якого призначає монарх, є, на практиці, політичним лідером Великої Британії та діє як глава

уряду Її Величності. У зв'язку з тим, що монарх – фігура політично нейтральна, він виступає як гарант стабільності у державі та суспільстві.

Як Глава держави монарх має повноваження призначати прем'єр-міністра, ухвалювати законодавчі акти й відзначати державними нагородами. Статутне право і королівські прерогативи встановлюють для монарха значні повноваження, однак, відповідно до конституційної угоди, монарх «царствує, але не управляє». Так, у Великобританії закони, прийняті парламентом, і рішення кабінету міністрів повинні мати королівський підпис, але при цьому самі монархи не користувалися правом вето з 1710 р. Водночас у надзвичайних умовах монарх має можливість користуватися політичними прерогативами у повному обсязі. Наприклад, з метою збереження стабільності у державі та суспільстві після виборів до парламенту Єлизавета II у 1974 р. сформувала лейбористський уряд, хоча ця партія не мала явної переваги у Палаті громад.

У зв'язку з тим, що політичні прерогативи досить широкі, їх поділяють на повноваження у сфері внутрішньої та зовнішньої політики. У галузі внутрішньої політики існують наступні королівські прерогативи: а) у сфері управління: право формувати уряд, керувати збройними силами, управляти власністю Корони тощо; б) у судовій галузі прерогатива монарха базується на принципі «Монарх – джерело справедливості», тому британське правосуддя здійснюється від імені монарха; в) у законодавчій сфері: право абсолютного вето; право скликати парламент та розпускати Палату громад; право відкривати чергову сесію парламенту. В галузі зовнішньої політики королівські прерогативи полягають у наступному: монарх є главою Британської Співдружності, оголошує війну та укладає мир, укладає міжнародні угоди, визнає зарубіжні держави тощо. Монарх також має офіційні функції щодо уповноважених парламенту та асамблей Шотландії, Уельсу й Північної Ірландії.

Крім того, з XIII ст. діє Таємна рада, яка є дорадчим органом при главі держави. До складу Таємної ради входять міністри Кабінету, судді Апеляційного суду, архієпископи англійської церкви, спікер Палати громад та інші вищі посадові особи – всього 300 осіб. Уся Таємна рада збирається тільки з особливо урочистого приводу, наприклад, у зв'язку з церемонією коронації монарха. Таємна рада може утворювати різні комітети, найважливішим з яких є Судовий комітет. Цей комітет був сформований у 1833 р. та є апеляційною інстанцією для церковних судів, трибуналів різних профспілок.

На сьогодні Австралія входить до складу Співдружності на чолі з Великобританією. Цим зумовлена специфіка форми правління цієї країни. Формально Австралія вважається конституційною парламентською монархією. Главою держави вважається британський монарх, котрий здійснює свої повноваження через призначуваного ним генерал-губернатора. Проте на практиці управління Австралією, як і Канадою та іншими країнами Співдружності, спирається на республіканські традиції, коли джерелом влади визнається народ, а його єдиним представником – парламент [7].

Генерал-губернатор є уповноваженим Її Величності в Австралійському союзі. Він виконує такі функції і здійснює такі повноваження, які доручає йому Королева відповідно до Конституції. Система виконавчої влади на федеральному рівні включає Королеву, Генерал-губернатора, Федеральну Виконавчу Раду (консультативний орган при Генерал-губернаторі), міністерства (департаменти) та інші встановлені законом органи. За загальним правилом федеральна виконавча влада поширюється на ті питання, які знаходяться в межах ведення законодавчої влади Союзу.

Генерал-губернатор призначає членів Федеральної Виконавчої Ради для управління міністерствами Союзу. Вони займають свої пости, «поки це завгодно Генерал-губернатору», і є королівськими міністрами Союзу. Існує дві категорії членів Ради. Перша – це діючі міністри. Друга – ті, хто втратив свої міністерські посади. Однак зазвичай вони не припиняють членство в Раді і займають свою посаду протягом необмеженого часу, поки Генерал-губернатор своїм рішенням не змістить їх. Члени Ради цієї категорії не беруть участь у його засіданнях.

Генерал-губернатор сам не є членом Ради, хоча він часто головує на засіданнях. Завдання Федеральної Виконавчої Ради – консультувати Генерал-губернатора з приводу здійснення його конституційних повноважень, коли він повинен діяти за згодою Ради. Для управління союзним міністерством поряд з міністром може бути призначений «молодший міністр» (парламентський секретар).

Конституція передбачає тільки два випадки безпосередньої ролі самого монарха в законодавчому процесі. По-перше, монарх може заборонити будь-який закон, санкціонований Генерал-губернатором, протягом одного року з моменту такого санкціонування. І по-друге, монарх щодо законопроектів, відкладених Генерал-губернатором на королівський розсуд, може, не забороняючи його, утримувати дозвіл на цей закон протягом двох років. (ст. 1,59, 58 і 60 Конституції Австралії).

Окрім визначених Конституцією офіційних обов'язків, Генерал-губернатор виконує велике коло церемоніальних обов'язків. Він часто здійснює відкриття конференцій, церемоній і служб. Під час своїх візитів за кордон Генерал-губернатор розглядається як представник Австралії і в більшості випадків сприймається як глава держави. Сама ж Королева Великобританії відвідала за час свого правління зелений континент 16 разів, що на 7 разів менше за Канаду.

Підводячи підсумок конституційного аналізу статусу глави держави в Австралії і Об'єднаному Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, слід зазначити, що з теоретичної точки зору монарх є главою виконавчої, складовою частиною законодавчої і главою судової влади, командувачем збройними силами і світським главою англіканської церкви. На практиці в результаті тривалої еволюції під впливом політичної боротьби величезна влада монарха була сильно обмежена, і він своїми прерогативами монарх має лише номінально; фактично повноваження монарха здійснюються Урядом, і випадки, коли монархи втручалися в ухвалення рішень, вельми нечисленні. Інститут монархії зберігається у Великобританії та Австралії як символ єдності нації, наступності в її розвитку, як гарант стабільності в суспільстві. Цьому сприяють політичний нейтралітет монарха, його інформованість в питаннях управління і компетентність.

Література:

1. Серьогіна С. Г. Оптимізація статусу Президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні / С. Г. Серьогіна // Право України. – 2009. – №6. – С.23–28.
2. Серьогіна С. Г. Сутність інституту глави держави та його еволюція у світовій державно-правовій практиці / С. Г. Серьогіна // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – №4 (23). – С. 54–65.
3. Серьогіна С. Г. Форма правління як базова категорія державного будівництва / С. Г. Серьогіна // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2003. – Вип. 6. – С. 16–26.
4. Шаповал В. Н. Британская конституция: политико-правовой анализ / В. Н. Шаповал. – К. : Лыбидь, 1991. – 135 с.
5. Энсон В. Английский парламент, его конституционные законы и обычаи : монография / В. Энсон ; пер. Н. А. Захаров. – Санкт-Петербург : Изд. юрид. кн. маг. Мартынова Н. К., 1908. – 355 с.

6. Ягур М. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Хрестоматія. – Мн.: Вид-во Тесей, 2004. – 92с.

7. Якушев А. В. Конституционное право зарубежных стран: конспект лекций / А. В. Якушев. – М.: Приор-издат, 2004. – 416с.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент кафедри державного будівництва Національного університету імені Ярослава Мудрого К. О. Закоморна

Мірзабекова К. С. ¹

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Термін «децентралізація» означає процес перерозподілу функцій, повноважень, людей або речей від центрального управління. Децентралізація є складним поняттям, що розкривається через його вплив на адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Децентралізація влади включає політичну та адміністративну сторони. Вона може бути територіальною (переміщення влади від центрального міста на інші території), функціональною (шляхом передачі повноважень щодо прийняття рішень з центрального органу до місцевого).

У сучасному розумінні децентралізацію можна визначити як спосіб організації публічної влади в державі, за якого адміністративно-територіальні одиниці або інші територіальні утворення мають право самостійно вирішувати питання місцевого значення і реалізувати власні завдання у межах, встановлених законодавством та під відповідальність уповноважених органів і посадових осіб, а втручання у їх діяльність може відбуватись винятково з метою нагляду за законністю в передбачених законом випадках і відповідних формах.

Ключовим моментом у реалізації децентралізованої влади є організація місцевого самоврядування. Воно є головним елементом децентра-

---

¹ Студент 3 курсу Інститут підготовки кадрів для органів прокуратури України Національного юридичного Університету ім. Я. Мудрого